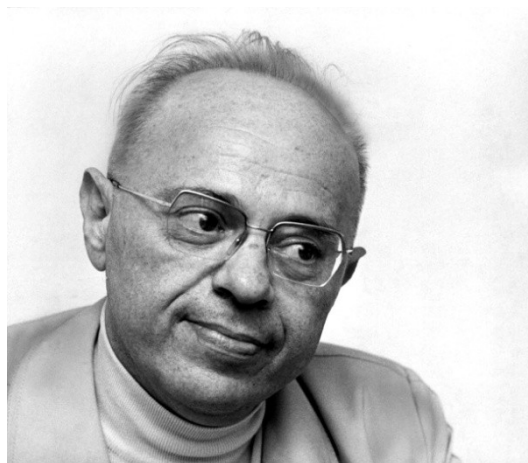

PRANEŠIMAS FUTUROLOGŲ KONGRESUI

Pagal Stanislavą Lemą*

Stebėdamas mūsų civilizaciją, jaučiuosi lyg būčiau prie sunkiai sergančio žmogaus lovos. Ką gali padaryti gydytojai?

Šioje aplinkoje – visiškai be imuniteto įvairioms grėsmėms – ir toliau gyvuoja galios politika: vis labiau anachronistinis ir nepašalintas ankstesnės eros palikimas. Vieni kaltina mokslą, kiti – komunistus, o dar kiti – kapitalistus, tačiau visi paaiškinimai, kilę iš vienos priežasties, yra nepagrįsti. Vartotojų visuomenių problemos skiriasi nuo vargingųjų rūpesčių, tačiau tai nekeičia bendro vaizdo.

Stanisław Lem© Getty Images

Mes jau seniai peržengėme ribą, už kurios individualus protas niekada negalės suvokti visų sukaupytų žinių aruodų. Ir prieš mūsų akis susidarė ir nenumaldomai didėja praraja tarp pažangių technologijų ir žmogaus biologijos. **Praraja**, skirstanti žmoniją į tuos, kurie renka informaciją ir į nesuskaičiuojamas minias vartotojų kramtančių „žinias“, ir kurie, kad išlaikytų pusiausvyrą jų galvose, jas perdirba kaip pašarą galvijams. Futurologinių prognozių skaitytojai gauna grafikus ir lenteles, atspausdintas ant blizgaus popieriaus, sukuria žinojimo iliuziją ten, kur viešpatauja visiškas neapibrėžtumas. Visa tai – idėjų prekeivių prasimanymai, kuriems rūpi tik kaina, kurią jie gali imti už savo mintis.

Sąžiningi mokslininkai, galintys paneigti šiuos prasimanymus, tyli.

Futurologai labiausiai suinteresuoti, kad jų prognozes labiausiai vertintų politikai, o nagrinėjamą problemą, pirma, jie laikė nereikšminga, o antra, jie negalėtų jos kitaip paskleisti plačiajai auditorijai.

Nesunku atspėti, kad laikraščių puslapių užpildymas beprasmių pranešimų mase yra sėkmingas CŽV analitikų planas pritraukti visuomenės dėmesį. Įrodyti, kad tai nesąmonė, užkasti tiesos grūdą po idiotiškų prasimanymų lavina, – kokia geniali idėja! Kruvini fejerverkai, kuriuos iš tolo paleidžia branduolinių gigantų kapitalas, sėkmingai užmaskuoja tai, kas vyksta „savaime“, ir paliekama likimo valiai be jokios kontrolės.

Kompiuterizuotas monopolijų ir konsorcių pasaulis, apie kurio sandorius nieko nežinome, yra realybė. **Ryšiai, užmegzti tarp mokslo ir didelių korporacijų pažangiausiose pramonės šakose, kur jos žada didžiausią technologinę naudą, darosi vis glaudesni. Tai kelia labai abejotiną prognozę dėl tolesnio mokslinio suvereniteto išsaugojimo.** Jei mokslas gali teorijas paversti realiais prietaisais, tai visi šie plepalai yra beprasmiai. Tai reikia stebėti kasdien, kad suprastume besiskleidžiantį bjaurų procesą.

Žmonija tapo technologijų įrankiu, kurio paskirtis iš esmės nežinoma. Ateities pobūdį lems tai, ko mes šiandien nežinome ir negalime numatyti. Šie saldūs nuodai yra griauinantys ne todėl, kad pasaulis mums linki blogo, o todėl, kad mes elgiamės akiai. Klausimas, kiek giliai esame įklimę į šiuos technologinius spąstus. Galime atsidurti situacijoje, kai jokios politinės priemonės nieko nebeduos. Yra realus pavojus, kad civilizacija negalės skirti pakankamai finansinių, darbo ir intelektualinių išteklių, kad pasiektų kitą technologinės plėtros lygį, kompensuojant išteklių išekvojimą.

„Romos ataskaitos“ išvados iš principo yra pagrįstos, tačiau jos prognozės labiau buvo skirtos XXI amžiui. Šie naivūs scenarijai skirti neegzistuojančiai visuomenei. Garantuoju, kad net ir pats neišmanėlis sprendimų priėmėjas tuo net nesidomėjo.

(Juokas, jaudulys auditorijoje.)

Privalau prisipažinti, kad **visa demokratinė Vakarų demokratija man atrodo atvirai atstumianti.** Svarbiausių politikų kandidatūros visuomenei siūlomos ir parduodamos lygiai taip pat, kaip konservuota pomidorų sriuba. **Aš tai laikau progresyviu politinio intelekto mažėjimu.**

Siūlau skirti kelias minutes strategų psichologinėms savybėms. Jie niekada rimtai nevertina žmonijos rasės išlikimo idėjos; jiems tai banali klišė, tuščia frazė, o ne vertybė, įtvirtinta strateginėse lygtyse. Mes prie visko pripratome. Niekas

nebelaiko žmonių, skaičiuojančių kilo lavonus ir mega aukas, pamišusiais. **Mūsų gebėjimas prisitaikyti prie visko yra didžiausia grėsmė žmonijos egzistencijai.** Politikai pasaulį mato lygiai taip pat, kaip ir anksčiau: kaip šachmatų lentą savo žaidimams. Tai jau yra trapus plaustas, tempiamas nematomų srovių, į kurias niekas nežiūri, kryptimi.

Jei atvirai, negalėjau išvengti nemalonių pokalbių su tokiais politikais. Sakiau jiems tą patį: **tai rūšių išsaugojimo klausimas**, ir pasirinkimai turi būti daromi automatiškai. Technologinė plėtra ardo mūsų pasaulio pusiausvyrą; ir niekas mūsų neišgelbės, nebent padarysime praktines išvadas.

Kai išsakydavau tokias mintis, dažniausiai buvau vadinamas defetistu, ypač mokslo sluoksniuose, kurie savo sąžinę buvo perdavę Valstybės departamentui.

Tokioje situacijoje mokslininkas elgiasi kaip dresuotas dramblys, nuvestas tiesiai prie kliūties. Tai yra, jis gali viską, nes už nieką neatsako. Kita vertus, daugelis tyrėjų, vedami „gryno“ žinių troškimo, sutinka su primestomis žaidimo taisyklėmis. Paprastai jie dirba spaudžiami, o kartais patys nesuvokia, kad painioja svajones su realybe.

Mokslas tampa kapituliatorių ordinu; loginis skaičiavimas pakeičia moralės principus; mes juos aukojame „aukštesnių sumetimų“ labui. Protas tampa kurčias emocijų ir intuicijos balsui. Taigi civilizacijos tikslas pakeičiamas priemonėmis, o žmogiškosios vertybės – pelnu. Bet kokia sudėtinga problema prilyginama neišsprendžiamam kamščiu, kurį reikia ištraukti bet kokiomis priemonėmis.

Tuo tarpu materialinės nelygybės praraja tarp didžiųjų valstybių ir Trečiojo pasaulio, kurią ekonomistai praminė „ištemptu akordeonu“, vis didėja. Atsakingi asmenys, nuo kurių priklauso ištisų tautų likimas, tvirtina, kad taip, jie supranta, jog tokia padėtis negali tęstis amžinai. Tačiau jie absoliučiai nieko nedaro – tarsi lauktų kokio nors stebuklo. Taip „ištemptos“ civilizacijos – su prabangoje skęstančiu avangardu ir iš bado mirstančia periferija – vystymosi kryptį jau lemia šis išplėtimas.

Kas yra civilizacija? Išgirdę šį žodį, jį siejame su geriausiomis žmogaus savybėmis. Galvojame apie idealią harmoniją, apie etines vertybes, apie savo pačių netobulumų įveikimą. Tačiau svarbiausia, kad **civilizacija yra žinios.** Žinios, kurios pašalina iš galimybių srities situacijas, kuriose šviesiausi žmonijos protai įtemptai ieško kelių į visuotinį susinaikinimą, nes neturi kito pasirinkimo.

Aš esu civilizacijos, valdomos ekspertų, šalininkas. **

Šaltiniai:

[1] Stanislav Lem. „Dangaus balsas“

[2] Stanislav Lem. „Golemas XIV“

[3] Stanislav Beresch, Stanislav Lem. „Taip kalbėjo Lem“

<https://www.facebook.com/groups/neognostic/permalink/2460772434434892>

.....

*** Stanislavas Lemas**

Lem Stanisław (Stanislavas **Lèmas**) 1921 Lvovas - 2006 Krokuva, lenkų rašytojas, eseistas. Vienas žymiausių fantastinės literatūros kūrėjų. Lenkijos mokslų ir menų akademijos narys (1994).

1940–41, 1944 Lvovo medicinos institute studijavo mediciną, 1946–48 tęsė studijas Jogailos universiteto Medicinos fakultete. Nuo 1971 Tarptautinės mokslinės fantastikos tyrimų asociacijos ir Amerikos mokslinės fantastikos rašytojų draugijos narys. 1981 Lenkijoje įvedus karo padėtį gyveno Vokietijoje ir Austrijoje. 1983–87 spausdino straipsnius lenkų emigrantų žurnale *Kultura* (Paryžius). 9 dešimtmečio pabaigoje užsienio organizacijoms rengė futurologines prognozes. Nuo 1992 žurnale *Tygodnik Powszechny* spausdino literatūrinius feljetonus *Pasaulis pagal Lemą* (*Świat według Lema*), žurnale *Odra* – feljetonų ciklą *Silviniai pamąstymai* (*Rozważania sylwiczne*).

Kūryba

Parašė mokslinės fantastikos romanus *Žmogus iš Marso* (*Człowiek z Marsa* 1946), *Astronautai* (*Astronauty* 1951), *Magelano debesys* (*Obłok Magellana* 1955, lietuvių kalba 1961), *Edenas* (*Eden* 1959, lietuvių kalba 2006), *Dienoraštis, rastas vonioje* (*Pamiętnik znaleziony w wannie* 1961), *Grižus iš žvaigždžių* (*Powrót z gwiazd* 1961, lietuvių kalba 1964), *Soliaris* (*Solaris* 1961, lietuvių kalba 1978, 2014³2021, filmai 1972, režisierius **A. Tarkovskis**, 2002, režisierius **S. Soderberghas**), *Viešpaties balsas* (*Głos Pana* 1968), *Lokalinė vizija* (*Wizja lokalna* 1982), *Ramybė žemėje* (*Pokój na ziemi* 1987). Sukūrė apsakymų (rinkiniai *Žvaigždžių*

*dienoraščiai / Dzienniki gwiazdowe 1957, Invazija iš Aldebarano / Inwazja z Aldebarana 1959, Robotų pasakos / Bajki robotów 1964, lietuvių kalba 2021, Gelbėkime kosmosą ir kiti apsakymai / Ratujmy kosmos i inne opowiadania 1966, Nemiga / Bezsennaść 1971, Futurologų kongresas / Kongres futurologiczny 1971, lietuvių kalba 1995, Kaukė / Maska 1976). Parašė esė (rinkiniai *Summa technologiae* 1964, *Atsitiktinumo filosofija: Literatūra empirijos šviesoje / Filozofia przypadku: Literatura w świetle empirii* 1968, *Idealioji tuštybė / Doskonała próżnia* 1971, *Golemas XIV / Golem XIV* 1981, *Provokacija / Prowokacja* 1984, *XXI amžiaus biblioteka / Biblioteka XXI wieku* 1986, *Mano požiūris į literatūrą / Mój pogląd na literaturę* 2003). Kūrybai būdinga intelektualumas, filosofiškumas, mokslinės ir technologinės žinios, fantastinių pasaulių plastiškos vizijos, laki vaizduotė, humoras.*

Lietuvių kalba dar išleisti romanai *Nenugalimasis (Niezwyciężony* 1964, lietuvių kalba 1967 ²1994), *Setauro medžioklė (Polowanie* 1965, lietuvių kalba 1994), *Žlugimas (Fiasko* 1986, lietuvių kalba 2009), knyga *Kosminės civilizacijos* (1970).

****Lemo mintis, kad jis yra „civilizacijos, valdomos ekspertų, šalininkas“, - jau paseno, nes ir ekspertus oligarchai perka ir jie patys parsiduoda. ****

******* Visi paryškinimai – mano. C.